

Sabima kartleggingsnotat 28-2019

Registrering av lavarter i Lærdal i forbindelse med stiftelsestur av Norsk Lavforening

Av Kamilla Svingen og Annie Ås Hovind

Figur 1. Elfenbenslav *Heterodermia speciosa* (EN, øverst), Praktoransjelav *Calogaya biatorina* (EN), Skodelav *Menegazzia terebrata* (NT, nederst). Fotos: Helene Lind Jensen

Sammendrag

I forbindelse med stiftelsen av Norsk Lavforening ble det arrangert tur til Lærdal for å se på den unike lavfloraen som finnes i området. Lærdals kombinasjon av milde vintre med lite snø og somre som er tørre og varme gjør at man finner et særegent artsmangfold som skiller seg ut, også i nordeuropeisk sammenheng. I tillegg til et gunstig klima har man også et terreng med sterke kontraster, hvor man har bratte fjellsider og et flatt landskap i dalbunnen.

De klimatiske forholdene, kombinert med et terreng som skaper markerte sol- og skyggesider, har lagt grunnlaget for et særegent artsmangfold av varmekjære arter og kontinentale spesialister.

Med en gruppe på 33 lavinteresserte fra hele landet ble det arrangert ekskursjoner til seks ulike lokaliteter over fire dager. Her ble det oppsøkt lokaliteter hvor det tidligere har blitt registrert en rekke rødlistearter og som representerer Lærdals interessante artssammensetning.

Selv om turens fokus var på lavararter ble det også registrert arter innenfor flere artsgrupper. Totalt ble det registrert 246 arter i løpet av turen. Av disse ble det registrert 74 lavararter, hvorav 16 av disse var rødlistede arter. Det ble også tatt med belegg av flere arter for barkodesekvensering ved Naturhistorisk museum på Tøyen.

Norsk Lavforening vil takke Sabima for støtte til turen.

Emneord: lav, Lærdal, rødliste, artsmangfold

Stiftelsestur til Lærdal

Det har lenge vært et ønske om å starte opp en egen norsk forening for lichenologer og lavinteresserte, og i april 2019 ble det arrangert stiftelsestur for Norges første lavforening. Den landsdekkende foreningen er underlagt Norsk Botanisk Forening og fikk ved avstemning det offisielle navnet Norsk Lavforening (LAV). Turen gikk over 4 dager, hvor totalt 33 deltagere bodde på Lærdal hytter og feriehus.

Lærdal kommune ligger i Sogn og Fjordane fylke og grenser til Oppland i øst og Buskerud i sørøst. Kommunen er karakterisert av en flat dalbunn som møter Lærdalsfjorden mot vest og er omgitt av bratte fjellsider innover dalføret mot Oppland og Buskerud. Med lite årsnedbør er klimaet svært tørt om sommeren og vintrene er milde og snøfattige. I de nedre delene av dalføret minner klimaet om det man finner i kontinentale dalstrøk på Østlandet om sommeren og vintrene på sørvestkysten. Denne kombinasjonen gjør at klimaet i Lærdal skiller seg ut, både i nasjonal og nordeuropeisk sammenheng, og har lagt grunnlaget for et unikt arts mangfold. Dette gjenspeiles i artene som har blitt registrert i dalen, hvor man både har østlige uposter for arter man typisk finner i dalfører på Østlandet, samt isolerte forekomster av sørvestlige arter.

Lærdal ble valgt som lokalitet for turen for å nærmere studere de interessante lavmiljøene som finnes i Lærdalsfjøret, som følge av de særegne klimatiske og landskapsmessige forholdene. Her besøkte vi blant annet lokaliteter med gammel edellauvskog, fossefall og nordvendte skyggefulle bergvegger, hvor det ble registrert en rekke funn av rødlistearter.

Formål for turen:

- 1) Stifte en norsk lavforening som skal fungere som et bindeledd mellom personer med interesse for lav, både amatør- og faglichenologer, samt fremme interesse og spre kunnskap om lichenologi.
- 2) Få nærmere kunnskap om Lærdals lavflora og registrere nye funn og lokaliteter for arter av interesse.

Figur 2 Deler av gruppen studerer lavarter på stein ved turens første ekskursjonsmål, Rikheim. Foto: Helene Lind Jensen

Ekskursjonslokaliteter og funn

I løpet av turen ble det gjennomført 3 dager med ekskursjoner, i tillegg til en ekstra tur ved Lærdalsøyri for de som ankom torsdag 25.04.2019. Nedenfor gis et kort sammendrag fra hovedekskursjonsdagene 26.04-28.04 og artslister over de mest interessante lavfunnene som ble registrert. En fullstendig oversikt over alle registrerte funn kan finnes på artsobservasjoner.no. De fleste ekskursjonene gikk til verdifulle naturtypelokaliteter, og noen av disse er nærmere beskrevet i egen rapport (Gaarder 2019).

Ekskursjonsdag 1, 26.04.2019 – Rikheim, Rå og Råsdalen

På fredag gikk hovedekskursjonen til Rikheim, en lokalitet med boreal lauvskog og høyt innslag av bjørk, samt noe gråor og osp. Her ble det registrert flere typiske «Lærdals-spesialister», både på lauvtrær, steinblokker og på berg. Av særlig interesse ble det registrert funn av syv rødlistede arter (Tabell 1).

Figur 3. Geir Gaarder gir informasjon om mulige arter som kan observeres på tilleggsekskursjonen til Råsdaalen. Foto: Helene Lind Jensen

Høyere oppe langs Senda elva ble det på en bjørkestamme i fosserøyksonen gjort et lokalitetsfunn av fosseringlav *Rinodina stictica*. Arten er bare kjent fra noen svært få andre lokaliteter i Norge og er vurdert som kritisk truet (CR) i Norsk rødliste for arter 2015 (Henriksen og Hilmo 2015). Vel nede på gårdstunet ved Rikheim ble det også registrert en trolig ubeskrevet art av *Candelaria*. Arten ble i utgangspunktet antatt å være *C. pacifica*, men barkodesekvensering viser at det kan være en ny art som man også har gjort ett funn av i Ringsaker.

Tabell 1. Rødlisterte lavarter funnet fra Rikheim.

Vitenskapelig navn	Norsk navn	Rødlisterkategori
<i>Cetrelia olivetorum</i>	Trollpraktlav	VU
<i>Menegazzia terebrata</i>	Skoddelav	NT
<i>Chaenotheca gracilentia</i>	Hvithodenål	NT
<i>Bryoria bicolor</i>	Kort trollskjegg	NT
<i>Bacidina inundata</i>	Bekkelundlav	NT
<i>Fuscopannaria mediterranea</i>	Olivenlav	NT

<i>Rinodina stictica</i>	Fosseringlav	CR
--------------------------	--------------	----

Tilleggsekskursjonen gikk til Råsdalen, en smalere dal med klare kontraster mellom sol- og skyggesider. Dalen er hovedsakelig preget av lauvskog, hvor man i nedre deler har tørrere lavlandsskog som går over til et mer sørborealt preg innover i dalen. På den vestlige siden av elva har man et innslag av gråor, mens det oppover den sørvendte dalsiden kommer inn noe alm lengre opp i dalføret. Vi delte oss her i to hovedgrupper, der den ene krysset elva ved Spavang i nedre deler og undersøkte en fuktig, blokkrik lauvskog der, mens de andre kjørte noe lenger oppe og undersøkte tørrbakker og småskog ved Kjøthellergrovi. Også her ble det gjort funn av flere av artene som ble registrert lenger nede i dalen (Tabell 2). Av spesielt interessante arter kan nevnes den kritisk truede (CR) mosearten duftsepter *Mannia fragrans* – en nasjonal ansvarsart for Lærdal, kystskeimose *Platyhypnidium lusitanicum* (VU) – en sørvestlig art med isolert utpost i Lærdal, en rik forekomst av elfenbenslav *Heterodermia speciosa* (EN), glassshårlav (VU), rimrosettlav *Physcia magnussonii* (VU) og gåsefot (EN).

Tabell 2. Rødlistete lavararter funnet fra Råsdalen.

Vitenskapelig navn	Norsk navn	Rødlistekategori
<i>Cetrelia olivetorum</i>	Trollpraktlav	VU
<i>Physcia magnussonii</i>	Rimrosettlav	VU
<i>Bryoria bicolor</i>	Kort trollskjegg	NT
<i>Fuscopannaria mediterranea</i>	Olivenlav	NT
<i>Leptochidium albociliatum</i>	Glassshårlav	VU
<i>Heterodermia speciosa</i>	Elfenbenslav	EN
<i>Punctelia stictica</i>	Brun punktlav	VU
<i>Menegazzia terebrata</i>	Skoddelav	NT
<i>Philoporus cereolus</i>	Grynkolve	VU
<i>Chaenotheca gracilentia</i>	Hvithodenål	NT

Ekskursjonsdag 2, 27.04.2019 – Furehovden og Stuve

Hovedekskursjonen for turens andre dag gikk til Furehovden, et fjellparti karakterisert av relativt steile, skyggefulle bergvegger langs den slakere dalbunnen. Fjellpartiet ligger for det meste nordvendt, på sørsiden av Lærdalsfjøret og består hovedsakelig av bjørkeskog med innslag av andre boreale lauvtrær. Her ble det gjort en rekke interessante funn og flere rødlistete arter (Tabell 3). Blant annet ble liten praktkrinslav

Parmotrema perlatum (NT) funnet på flere individer av hengebjørk *Betula pendula*, et undervurdert substrat for arten.

Det ble også registrert funn av hårkrinlav *Parmotrema crinitum* (VU) og gul buktrinslav *Hypotrachyna sinuosa* (EN), som begge er typiske ytterkystarter. Lokaliteten med gul buktrinslav ble først registrert i 2018 og skiller seg ut som landets rikeste forekomst av arten, samt for å være første gang arten er registrert med bergvegg som substrat i Norge. Det ble i tillegg registrert funn av elfenbenslav *Heterodermia speciosa* (EN), som eneste lokalitetsfunn på turen. Ellers var også arter i lungeneversamfunnet og eikelav *Flavoparmelia caperata* relativt utbredt.

Figur 4. Gul buktrinslav *Hypotrachyna sinuosa* funnet på bergvegg ved Furehovden. Foto: Helene Lind Jensen

Tabell 3. Rødlistete lavarter funnet fra Furehovden.

Vitenskapelig navn	Norsk navn	Rødlistekategori
<i>Menegazzia terebrata</i>	Skoddelav	NT
<i>Hypotrachyna sinuosa</i>	Gul buktrinslav	EN
<i>Parmotrema crinitum</i>	Hårkrinlav	VU
<i>Parmotrema perlatum</i>	Liten praktkrinlav	NT

<i>Heterodermia speciosa</i>	Elfenbenslav	EN
<i>Bryoria bicolora</i>	Kort trollskjegg	NT

Dagens tilleggsekskursjon gikk til en lokalitet med gammel almeskog, Stuve, som fra tidligere har vært lite undersøkt. Her ble det funnet flere rødlistete arter av sopp og kjuker, deriblant almebroddsopp *Hymenochaete ulmicola* (VU) som ble funnet på flere av de undersøkte almetrærne. Av lavararter ble det hovedsakelig gjort funn av mikrolaver med alm *Ulmus glabra* som substrat, deriblant den sterkt truede arten (EN) stuvkraterlav *Gyalecta derivata* (Tabell 4).

Tabell 4. Rødlistete lavararter funnet fra Stuve.

Vitenskapelig navn	Norsk navn	Rødlistekategori
<i>Sclerophora pallida</i>	Bleikdoggnål	NT
<i>Biatoridium monasteriense</i>	Klosterlav	NT
<i>Gyalecta derivata</i>	Stuvkraterlav	EN
<i>Sclerophora farinacea</i>	Blådoggnål	VU

Ekskursjonsdag 3, 28.04.2019 – Galdane

Helgens siste ekskursjon var til Galdane som ligger noe lengre opp i dalføret. Lokaliteten ligger i overgangen mellom den nedre delen av dalen, hvor klimaet er tørt og varmt og det fuktigere, mer ordnære klimaet høyere opp i dalføret. Også her var det innslag av rik og gammel almeskog, hvor det ble gjort et antall funn av de samme artene som ble registrert i almeskogen i Stuve. Det ble i tillegg funnet flere lokaliteter av artene som ble registrert lenger nede i dalføret, som rimrosettllav *Physcia magnussonii* (VU) og glassshårlav *Leptochidium albociliatum* (VU) (Tabell 5). En gruppe som gikk litt oppe i lia gjenfant der praktoransjelav *Calogaya biatorina* (EN), samt fant også narreoransjelav *Caloplaca demissa* (VU) samme sted.

Tabell 5. Rødlistete lavararter funnet fra Galdane.

Vitenskapelig navn	Norsk navn	Rødlistekategori
<i>Sclerophora pallida</i>	Bleikdoggnål	NT
<i>Biatoridium monasteriense</i>	Klosterlav	NT
<i>Fuscopannaria mediterranea</i>	Olivenlav	NT
<i>Leptochidium albociliatum</i>	Glassshårlav	VU
<i>Physcia magnussonii</i>	Rimrosettllav	VU

<i>Sclerophora farinacea</i>	Blådoggnål	VU
<i>Rostania occultata</i>	Skorpeglye	VU
<i>Caloplaca demissa</i>	Narreoransjelav	VU
<i>Calogaya biatorina</i>	Praktoransjelav	EN
<i>Rinodina stictica</i>	Fosseringlav	CR

Fullstendig artsliste kan finnes på artsobservasjoner.no

Litteratur:

Gaarder, G. 2019. Naturtypekartlegginger på Vestlandet 2014-2019
Resultater fra kartlegging av lav og moser i Hordaland og Sogn og Fjordane.
Sabima kartleggingsnotat x-2019. 10 s. + vedlegg.

Henriksen S. og Hilmo O. (red.) 2015. Norsk rødliste for arter 2015.
Artsdatabanken, Norge